

Borda Lajos tézisei Monok István összefoglalásával és megjegyzéseivel. A tézisek bő, részletes kifejtése a szerzőtől: Borda Lajos, *H.J.J., aki a KK-n csomót keresett és talált*, Zebegény, 2016; Borda Lajos, *F.G.F., a pecséltelt példányok perzekutora*, Zebegény, 2016.

I.

A könyves emberek csoportjainak kialakulása: Könyvgyűjtő, könyvkereskedő, könyvtáros, bibliográfus. Történeti sorrendben. A könyvtárak egy-egy gyűjtő gyűjteményére épültek, ezért a gyűjtő első a sorban. A könyvtáros kiszolgálja gyűjtőt és a könyvtárat, a bibliográfus rendszerezi az anyagot. Az első két szereplő számára fontos a könyvek értéke, a másik kettő számára nem.

A könyvgyűjtők és antikváriusok jelentik az életet a rendszerben, általuk gyarapszik a könyvtár, ezért az ő szempontjaik figyelembevétele alapvetően fontos. *[MI: Történetileg az első csoport a szerzőké. Azután a könyvek előállítóié (másolók, díszítők, aztán nyomdászok és a nyomdászat mentén kialakult szakmák képviselői; kiadók, kiadó-kereskedők, kereskedők (új és régebbi könyvekkel kereskedők); könyvgyűjtők, könyvtárosok, bibliográfusok, könyvtörténészek – az életet mindegyik jelenti. Szerző nélkül nincsen kiadás, kiadók nélkül nincsen kereskedelem és nincsenek gyűjtők. Gyűjtők nélkül felesleges kereskedni, olvasók nélkül felesleges írni, alkotni. Nincsen fontossági sorrend, és nincsen olyan, hogy az egyik szolgálja ki a másikat. A könyvtárosnak is fontos a könyvek értéke, még az az érték is, amelyet Borda Lajos gondol: a pénzbeli értéke, és ezen értékének a növekedése.]*

II.

Az antikváriusnak (és a gyűjtőnek is) a legfontosabb, hogy korrektül azonosítani tudjon egy nyomtatványt, megbecsülve annak értékét, melyet alapvetően meghatároz jelentősége, ritkasága és keresett volta, ehhez pedig minden apró részletre is kiterjedő bibliográfiákra van szükségük. *[Ezért van szüksége a könyvtárosra, a bibliográfusra, a könyvtörténészre. Önmaga nem tudja mindezeket a szakmákat, ahogy ezeknek is, gyakran, szükségük van az antikvárius tapasztalatára.]*

III.

A bibliográfusnak minden részletre figyelni kellene: mindenre, ami különféle, a szedés eltéréseitől, a felhasznált papír minőségének változásaiig. Minden változást külön bibliográfiai tétellel is jelezni kellene. Az RMNy lassan készül, és számos szempontból gondok vannak vele. Alapvetően az, hogy nem az antikváriusokat szolgálja ki első sorban, nekik az egyes nyomtatványok pénzbeli értékének meghatározásához még sokat kell dolgozniuk, vagy dolgoztatniuk, ami nekik pénzbe kerül. Borda Lajos számos példát hoz a mostani nemzeti bibliográfiai rendszer pontatlanságaira, hiányaira, és ezen kívül a szerkesztési elvek változtatását is javasolja (pontokba szedve). (Ezekre a felvetésekre P. Vásárhelyi Judit, V. Ecsedy Judit és Heltai János válaszolnak.) *[A nemzeti bibliográfia egy kulturális csoport írott kulturális öröksége egy részének a bibliográfiai dokumentációja. Nincsen olyan ország, nemzet, kulturális csoport, ahol ez másként van. Valóban, a 21. században nem lehet úgy bibliográfiai munkát végezni, mint az 1960-as években. Ugyanakkor egy bibliográfia csak akkor lehet – potenciálisan jó –, ha önmagában következetes. Az RMNy fusson végig, ahogy eltervezték, és egy új, elektronikus verziója majd megenged bővebb variáns-rögzítést, ha nem is külön kiadásként értelmezve (erről darabonként kell vitatkozni egymással, hogy külön tétel, vagy elég egy megjegyzés a leírásban). A 18. századtól egy egészen új alapokra helyezett nemzeti bibliográfiát kell fel-*

építeni, ami nem jelenti, hogy addig is, a Petrik-pótlások ne jelenjenek meg. A nemzeti bibliográfia fő célja azonban soha nem lehet az, hogy az antikváriusoknak és a gyűjtőknek megmutassa, hogy milyen ritka, és „értékes” nyomtatvány az, ami a birtokukba jutott.]

IV.

Borda Lajos szólt a könyvtárakról is, akiknek a temérdek nyomtatvány tárolása egyre reménytelenebb feladat. Úgy látja, hogy nem kell minden kiadványt okvetlenül beszerezni, hiszen rengeteg értéktelen szövegű és kivitelű nyomtatvány jelenik meg. Ezeket elég digitalizált formában tárolni, sok helyet megspórolva. A KELLO-t szüntessék meg, a könyvtárak a kiadóktól közvetlenül vásároljanak. A könyvtáros pedig legyen művelt, jól képzett szakember. *[Szép álmai mindenkinek vannak, és kell is, hogy legyenek. De láthatóan Borda Lajos nem ismeri a könyvtárak hétköznapi életét, a rájuk vonatkozó jogszabályokat. De ez nem az ő dolga. A könyvtári rendszer történelmileg épült ki, és a mai napig jól szolgálja az írott kulturális örökség megőrzésének elosztott rendszerben történő munkáját. Van, aki mindent meg kellene, hogy szerezzen és őrizzen, mások meg csak szakterületek anyagával teszik ezt, ismét mások egy-egy földrajzi egységre vonatkozó teljességet próbálnak elérni. Ez így van mindenütt a világon, és nem véletlenül.]*

V.

Ha egy könyvtári pecsétekkel ellátott könyv – akkor is, ha nem tüntették fel azt, hogy eladott másodpéldány, vagy a fenntartó ajándéka valakinek – a forgalomba került, az antikváriusnak nem dolga, hogy vizsgálatot folytasson, hogyan került ki a könyvtárból. A legtöbb könyvtolvaj könyvtáros. *[Közhely, mindenki tudja, hogy a 19. században másként bántak az alapítók könyveivel, és hát az 50-es, 60-as években is. Sok helyen lehet Széchényi Ferenc, Teleki József, vagy éppen Sándor István könyveivel találkozni anélkül, hogy a DV pecsét benne lenne, esetleg egy törlési napló szám. Az azonban nem igaz, hogy egy iskolaigazgatónak, vagy akár egy rendház főnöknek joga lett volna szabadon ajándékozni, annak jelzése nélkül. Ettől függetlenül: összhangban az antikváriusok erkölcsi szabályaival, az antikváriusnak igen is erkölcsi kötelessége egy elektronikus levélben értesíteni azt az intézményt, amelynek a pecsétjét látja, és megkérdezni, hogy (1) loptak-e tőle?, (2) vissza akarja-e vásárolni? Függetlenül attól, hogy könyvtáros a tolvaj, vagy sem. Valóban: a legjobb tolvaj a belső ember. Csak ahogy a cigány tolvaj sem maga használja fel az ellopott réz drótot, hanem a magyar „vállalkozó vastelepes” veszi meg tőle (semmiért), és adja el (haszonnal: éljen a vállalkozói szabadság!). A tolvaj könyvtáros sem magának lop otthonra (vagy csak ritkán). Ennyit a cigány-bűnözésről, és a könyvtáros tolvajokról.]*

VI.

A nemzeti könyvtárnak semmi alapja arra, hogy intézményi súlyát felhasználva, nyomást gyakoroljon az antikváriusokra, abból a célból, hogy a könyvet eredetének tisztaságát ellenőrizzék. Feljeleníteni pláne nem szabad senkit. *[Az Országos Széchényi Könyvtárnak, és ezen belül a Régi Könyvek Tárának, és ezen belül, a Tár vezetőjének törvényi kötelessége ezt tenni. A nyomás abban áll, hogy szakszerűen elemzi (munkatársaival) az éppen aktuális esetet, és megírja a könyv, vagy a gyűjtemény történetét. Tudtommal a Tár mostani vezetője sem tett soha mást: a dolgát tette, és ha nem így*

tett volna, akkor a főnökei figyelmébe ajánlom a viselkedését. Feljelenteni azonban sem a Könyvtár, sem a Tár vezetője nem jelenthet fel senkit. Tudtommal ilyen nem is történt.]

VII.

A mai Magyarország ne szolgáltatson vissza más országba olyan könyvet, amit onnan törvénytelen módon hoztak el. Ha már sikerült Magyarországra hozni, akkor maradjon csak itt. *[A saját szempontom: a könyv legyen hozzáférhető. Ebből a szempontból a magántulajdont sem tisztetem. Ezért még a restitúcióhoz is ambivalens módon állok hozzá. Ha valami Moszkvában nyilvános könyvtárban hozzáférhető (lenne), akkor a Magyarországra, (vagy máshova) való visszaszolgáltatást nem tartom feltétlen fontosnak. Ha nem férhető ott hozzá, vagy nem dolgozták fel, vagy egyéb veszély fenyegeti, akkor el kell(ene) hozni. Persze nem csak Oroszországból, hanem az USA-ból is, meg máshonnan is. A szovjet hadseregnél hatékonyabbak is működtek a második világháborúban, a megelőző időszakról nem is beszélve. A másik fontos szempont: a történelmileg kialakult gyűjtemények egysége. Ahol az értelmes, ott törekedjünk egy meghatározott történelmi helyzet helyreállítására. Akkor is, ha az az egység, amelyet éppen kiegészítünk, helyreállítunk, ma éppen Romániában van, román állami felügyelet alatt. Másoljuk le a dokumentumot, tegyük szabadon hozzáférhetővé a világhálón, őrizzünk róla papír másolatot, de az eredetit adjuk vissza: HA az elkerülés valóban törvénytelen módon történt.]*

VIII.

Az antikváriusnak joga van több csonka könyvből egy egészet összeállítani, és azt eredeti példányként eladni. *[Nyilván ezért lenne ehhez joga, mert utána fel lehet fedezni egy „új nyomás”-t, és lehetne reklamálni egy új számot a retrospektív nemzeti bibliográfiában (lásd a III. szám alatt leírtakat). Olyan változat készült ugyanis, amelynek egyes fejezeteit más papírra nyomták, nyilván máskor stb. stb. Azt hiszem, egy magánember, így egy antikvárius is, azt tesz a tulajdonával, amit akar, csak hogy úgy, hogy a műtárgyak esetében lehessen követni, mit, és hogyan csinált vele. El lehet adni egy olyan összerakott, soha nem létezett könyv-példányt, amelybe behelyezték a kötet keletkezésének történetét. Így a vevő is tudja: ez a könyv így nem létezett soha, de most neki van egy tartalmilag teljes példánya. És ha ilyet akar, megveszi. Ráadásul a filológiai követhetőség kívánalma is teljesül. Ha nincsen mit titkolni, nem kell titkolni. Olyat viszont ne tegyünk egyetlen régi könyvvel sem, amit titkolni kellene.]*

IX.

A könyvtáros világ tartsa magát távol az antikváriusoktól, hagyja, hogy ez a világ a saját, belső érdekei szerint éljen. *[Ahogy nem mondanám soha, hogy egy antikváriusnak semmi köze ahhoz, milyen a retrospektív nemzeti bibliográfia (hanem örülök, ha a jobbítás szándékával igen is elmondja a véleményét), ugyanígy kérem, hogy ilyet senki se kérjen. A fő szempont: a magyar – a bármikori, magyarok által lakott, vagy a magyar államiság alá tartozott terület – könyvkorpusz feltárása, nyilvántartása, hozzáférhetővé tétele, és megőrzése. Ez a közös cél.]*